Tak for den tid, Ingmar

I 1987 er der udkommet to helt definitive værker om Ingmar Bergman, nemlig hans egne erindringer "Laterna Magica" og Birgitta Steenes "Ingmar Bergman a Guide to References and Resources", der kan være en eminent støtte til overblikket over erindringerne.

"Laterna Magica": Titlen skal tages helt bogstaveligt. Den projicerer centralt sansede og tematisk sammenlignede episoder til læseren. De er glimrende beskrevet, afvejet efter deres tematiske informationsværdi og giver et samlet, ærligt villet overblik over en menneskelig og kunstnerisk udvikling. Som udviklingsroman en født klassiker.

Barndomserindringerne er hypersensitive, oplevet af en ægte egocentreret neurotiker, og præcist erindrede. Udviklingsaspekterne får deres korrekte indplaceringer via dagbøger og fortolkninger af (ikke afbildede) fotografier. Kronologien er befriende brudt. Verificeringen ikke påtrængende, men alligevel er Ingmar Bergman så diskret og bevidst erindrende, at vi aldrig informativt lades i stikken. Vi får stilistiske prøver næsten lige fra drama med saglige regibemærkninger og til stream of consciousness.

"Laterna Magica" viser Ingmar Bergman som en stor skribent. Han fremmaner "En sunken verden af lys, dufte, lyde" (s. 22). Det er alderdommens afmagt overfor denne sanselighed og beklageligt svækkede skaberkraft, der er romanens kærne. Dens 26 kapitler består af ekstremt vekslende indbyrdes oplysende billeder, sekvenser eller temaer, hvor hvert kapitel har et overordnet motiv. Den magiske tryllelygte introduceres naturligvis i det første kapitel på handlingsplanet konkret som en julegave Ingmar snedigt bytter sig til hos sin forhadte storebror, og på fortællerplanet fungerer den som selve romanens struktureringsprincip. Men Ingmar Bergman vil ikke kun fortælling, der optræder decideret informative kapitler, perspektiveret af velafvejet psykologisk selvkritisk indsigt. Fjerde kapitel er f.eks. en glimrende analyse af hans principper som teaterinstruktør, der afsluttende konkretiseres i en sekvens omkring hans opsætning af "Et drømmespil" på Dramaten i Stockholm, 1986.

Værket fordrer ingen større forhåndsviden og det giver et godt indblik i Ingmar Bergmans tematik, overblik og fordomme.

Enkelte svigtende udgivelsesmæssige aspekter må nødvendigvis påpeges. Selvom oversættelsen – ved Elisabeth Hammerich – er fin og uden misforståelser af fagterminologien, burde der alligevel have været tilknyttet en konsulent på værket. Der mangler i den danske oversættelse f.eks. helt konsekvens i brugen af filmtitler, der enten burde bestå af dansk titel eller svensk originaltitel – ikke som her en blanding af de danske titler og direkte oversatte (*Kris* bliver f.eks. til "Krise"). Det havde tillige hjulpet bogens læser at lade værket afslutte med en kronologisk liste over Bergmans film- og teaterinstruktioner.

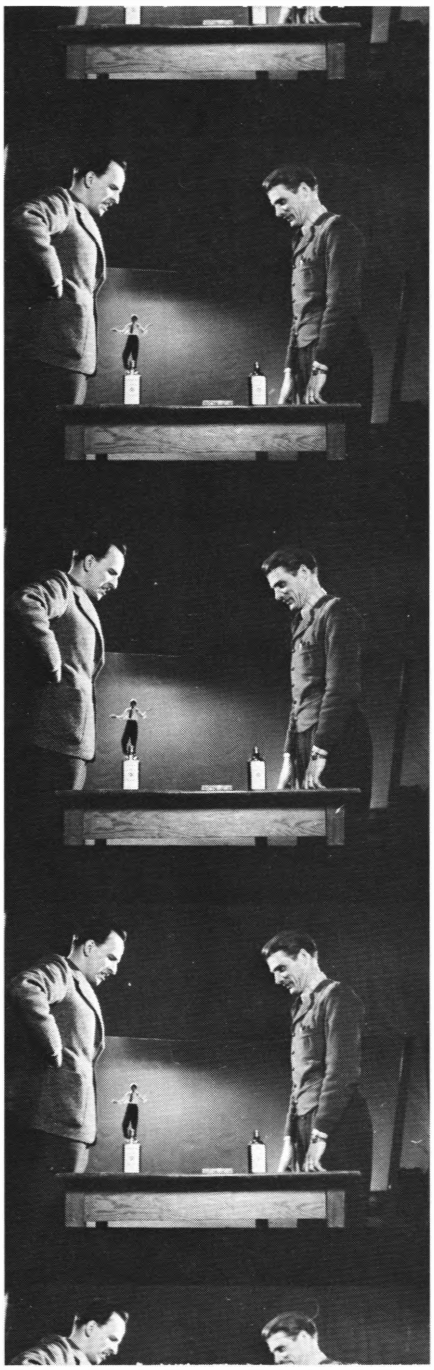

Den egentlige forsker af Ingmar Bergman må nødvendigvis med begærlighed kaste sig over Birgitta Steenes guide. Hun har siden 1973 fungeret som professor i sammenlignende litteratur ved University of Washington i Seattle. Hun har på engelsk skrevet et par bøger og adskillige større tidsskriftartikler om Ingmar Bergman.

Guidens gigantiske materiale er ordnet i letoverskuelige tematiske blokke. Steene indleder bogen skarpt, præcist og kritisk med et kapitel om Ingmar Bergmans biografiske baggrund, fulgt op af en oversigt der opregner centrale temaer i hele Bergmans produktion. Derpå følger korte gennemgange af Ingmar Bergmans film med synopser, credits, noter og oversigt over de vigtigste internationale anmeldelser, en registrering af "Writings about IB", fulgt af "Writings by IB", samt såkaldte "Other professional activities" – vægtigst naturligvis teateriscenesættelserne. Afslutningsvis en liste over de vigtigste arkivkilder, hvor Det danske Filmmuseum må forekomme at være det bedste valg for Bergmanforskere.

Forfatteren har naturligvis foretaget et kvalitativt valg af artikler på alverdens sprog for at holde overskueligheden. Hun har f.eks. fra danske tidsskrifter fast fulgt Ingmar Bergman-anmeldelser i Kosmorama og Macguffin. Kontrolnedslag i det danske stof giver korrekte informationer i årgang og nr.-angivelse, men ikke altid en korrekt gengivelse af artiklens titel, og nogle enkelte gange går det galt med forfatternavnene (Grasten er f.eks. blevet til Gråsten) – men aldrig er det fejl der er direkte misvisende, eller bygger på misforståelser. Jens Pedersens arbejdsbog fra 1976 og Niels Jensens og Vibeke Rehfelds grundbog for DR (1977) fremhæves hhv. som "excellent" og "very useful"; Kosmorama 137, der var et stort Bergman-temanummer i anledning af *Slangens æg*, fremhæves som "The most comprehensive IB issue published by any filmjournal" (Whauuw).

Carl Nørrested

Ingmar Bergman: Laterna Magica. Lindhardt & Ringhof. 1987. 254 sider. 198 kr hft. 248 kr indb.
Birgitta Steene: Ingmar Bergman a Guide to References and Resources. G. K. Hall & Co, Boston Mass. 1987. 342 sider. 55 $.

Sikke' de kan, de svenskere

Nu er „Svensk filmografi" snart ved at være færdig. For nylig udkom Bind 1. Bindene 2-6 er alle kommet, så nu venter vi kun på det syvende bind, som ifølge planerne skal kunne ligge på bordet inden udgangen af 1987. Med „Svensk Filmografi" har det svenske

Filminstitut skabt et enestående opslagsværk om svensk biograffilms historie fra den allerførste begyndelse i 1897 til udgangen af 1979.

Det var Harry Schein – manden bag oprettelsen af det svenske Filminstitut i 1963 – der udklækkede planerne til dette værk. Efter et årelangt forarbejde udkom i 1977 det første bind, bind 6, om svensk film i 1960-erne. Siden da er de andre bind kommet lidt efter lidt. Hvert decennium har fået sit bind, med undtagelse af de første 20 års filmhistorie, der er samlet i bind 1. Når dette bind har kunnet rumme 20 års filmhistorie uden i omfang at blive større end de andre bind, skyldes det, at Sverige kom ret sent i gang med en spillefilmproduktion, der desuden forblev forholdsvis lille i hele perioden op til 1920.

„Svensk filmografi" har krævet en vældig arbejdsindsats. Ikke blot er filminstituttets medarbejdere blevet inddraget, men også filmforskere og filmhistorikere over det ganske land har medvirket, for at gøre dette arbejde så godt som overhovedet muligt.

Alle bindene er bygget over samme læst: Et eller flere specielt skrevne forord til den pågældende periodes film, derefter oplysninger om hver enkelt film, der foruden de almindelige produktionsoplysninger – som man i almindelighed kan finde på en films forteksler – også omfatter udenlandske titler, navnet på en eventuel arrangør af filmmusik, indspilningssted, antal af akter, censuroplysninger, distributør og endelig premièredatoen og premièrestedet i Sverige, plus i nogle tilfælde også udenlandske premièredatoer. Herefter følger et kortfattet handlingsreferat, uddrag af samtidens anmeldelser, en moderne kommentar til filmen og endelig til sidst en fortegnelse over det kildemateriale, som findes på Det svenske Filminstitut.

De indledende artikler til bind 1. er skrevet af Leif Furhammer og Lars Lindström. Furhammer har skrevet tre arktikler, en om svensk films pionerår indtil 1909, en om de såkaldte „syngende og talende levende billeder" og endelig en om svensk film efter 1911, det år, da landets førende produktionsselskab Svenska Biografteatern flyttede fra Kristianstad til Stockholm og slog sig ned på skærgårdsøen Lindingø. Svensk spillefilmproduktion begyndte i Kristianstad omkring 1909; om denne periode skriver specialisten på området, Lars Lindström.

„Svensk filmografi" omfatter alle svenske biograffilm, det vil sige spillefilm; derudover er der medtaget en del af de svenske kortfilm. Udvalget er foregået efter følgende princip: Fra filmens første år, fra 1897 til 1911, har man kun medtaget sådanne kortfilm, som „synes ha fått den bredaste publika spridningen" (jf. p. 96). Efter 1911 har man medtaget alle kortfilm på 400m og derover. Når skellet er sat ved 1911, skyldes det, at Sverige i dette år fik en statslig filmcensur. Filmcensuren noterede på de såkaldte censurkort alle tilgængelige oplysninger om den enkelte film, inklusive filmens længde. Det er forståeligt, at man ikke har kunnet medtage alle de mange kortfilm (fortrinsvis reportagefilm), der blev produceret i filmens første år og give dem en så udtømmende behandling, som de øvrige film får. Men man kunne have ønsket en titelfortegnelse på de ikke medtagne film.

I årene omkring 1917 blev mange svenske film, spillefilm såvel som reportagefilm tekstet på Nordisk Films Kompagnis fabrik i København. Vi har bevaret tekstbøgerne, der foruden den svenske titel på filmen også giver udenlandske titler. Sådanne udenlandske titler er ofte til hjælp, når man skal identificere en film. Man kunne derfor ønske, at de var med.

Den svenske filmproduktion i årene op til 1920 var talmæssig ret lille, især set i forhold til den store danske filmproduktion. Men det er lykkedes for redaktørerne af bind 1 at forøge det ret beskedne tal på to måder: For det første ved at trække de såkaldte „syngende og talende levende billeder" ud af glemslen. Et stort forskningsarbejde indenfor dette område har resulteret i, at Leif Furhammer har kunnet tilvejebringe en filmografi på 75 „syngende og talende levende billeder". Det må dog i sandhedens navn nævnes, at disse film var meget korte, sjældent længere end ca. 60 m. d.v.s. med en spilletid på 2-3 minutter.

At kombinere stumfilm med grammofonplader (i begyndelsen fonografruller) var en yndet foreteelse indenfor mange landes filmproduktion i begyndelsen af dette århundrede. Især den tyske filmpioner Oscar Messter arbejdede ihærdigt på dette område. At Sverige også var med på denne bølge, er vist nyt for de fleste. Leif Furhammer skriver levende og kompetent om disse film, der blev optaget ca. 1903-1914.

Leif Furhammer begyndte som bekendt som filmpsykolog, jfr. hans arbejde „Filmpåverkan" fra 1965. Men lidt efter lidt er hans optagethed af filmhistorie taget til; et overgangsstadium ses måske i „Politik og Film", som han skrev sammen med Folke Isaksson i 1968. I „Svensk filmografi" både her i bind 1 og i andre af værkets bind viser han sig som en pålidelig og velskrivende filmhistoriker, om hvem man kan vente at han vil fortsætte linjen fra tidligere svenske filmhistorikere, det være sig Idestam- Almquist, Gösta Werner eller Rune Waldekranz.

Leif Furhammer skriver i bind 1 også om den anden gruppe film, der er inddraget og dermed forøger tallet på tidligere svenske film. Det drejer sig om de såkaldte Lundberg-film. Frans Lundberg var biografdirektør i Malmø og producerede i årene 1910--1913 en række spillefilm. Disse film har både danske og svenske filmhistorikere haft besvær med. Er de svenske eller danske? Sagen er, at Lundberg optog mange af filmene i Danmark på danske lokaliteter, og han anvendte for en stor del danske skuespillere i sine film. Nu har redaktørerne af „Svensk filmografi" medtaget dem i deres opslagsværk, og jeg mener med rette. For filmene blev skabt af en svensker, Lundberg fra Malmø, og produktionen havde sit hjemsted i Skåne.

Det er en stor fornøjelse at blade i „Svensk filmografi" og slå ned på en enkelt film og se, hvorledes det i de fleste tilfælde er lykkedes at samle en bunke stof. Dette opslagsværk vil i tiden fremover blive af uvurderlig nytte for enhver, der vil beskæftige sig med svensk film, det være sig svenskere eller udlændinge.

En lille skønhedsfejl må man dog som dansker have lov til at påpege. Der er adskillige fejl i de danske navne. Dette kunne være undgået, hvis man havde krydset Sundet og spurgt os. Som eksempel kan nævnes, at Robert Schmidt konsekvent staves forkert. Det samme gælder fx. Nicolai Brechling og Ernst Munkeboe.

Som dansk filmhistoriker har man svært ved ikke at være en smule misundelig på svenskerne, som har kunnet skabe et værk som „Svensk filmografi". Hvorfor har vi ikke gjort noget lignende? Ved nærmere eftertanke må man vist indrømme, at det kune vi bare ikke. Svenskerne har haft to forudsætninger for at kunne gøre det, forudsætninger, som vi ikke har i samme mål: Den første er, at der i Sverige er en gammel, filmhistorisk tradition indenfor filmforskning – allerede for mere end en menneskealder siden grundlagdes en gedigen, svensk filmhistorisk forskning. Denne interesse for svensk film har levet uafbrudt siden da og har resulteret i et levende filmhistorisk milieu, der i dag tæller en række yngre filmhistorikere som Leif Furhammer, Bengt Forslund og Lars Lindström for blot at nævne nogle. Den anden forudsætning for at dette værk har kunnet skabes må findes i Det svenske Filminstitut. Dette institut har en mere central position i svensk filmliv end det tilsvarende danske har. Det svenske institut interesserer sig i bredt mål for svensk filmkultur, mens det danske næsten udelukkende begrænser sin interesse til det moderne repertoire. Det svenske Filminstitut ser det som sin opgave at oplyse om svensk filmkultur fra den tidligste tid til i dag og på grund af instituttets centrale position har det vist sig, at det har kunnet starte og fuldende et arbejde, der har involveret folk fra instituttet, fra tidskriftet Chaplin, fra det svenske filmmuseum og fra det svenske institut for filmvidenskab.

Marguerite Engberg

Svensk filmografi bind 1. 1897-1919. Udgivet af: Svenska Filminstitutet. Redaktør: Lars Åhlander. 1986, Stockholm.